

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Výchova

Psychologie odměn a trestů

Literatura:

J.S. Cangelosi
J. Čáp + J. Mareš
D. Fontana
Z. Matějček

Výchova - definice

- proces záměrného působení na osobnost člověka... směřující k určitému cíli
- celoživotní společenský proces ovlivňování osobnosti....
- vzájemné působení vychovávajících a vychovávaných, jejich vzájemná interakce, komunikace...

Psychologie výchovy - otázky

- jaké jsou účinky výchovných metod a výchovných stylů
- které odměny a tresty jsou funkční
- za jakých okolností působí vysvětlování a přesvědčování
- za jakých podmínek působí osobní příklad
- jak výchovu ovlivňují vrstevnické skupiny
- jaké jsou výchovné účinky her a zábav
- jak formovat zájmy dětí, postoje ke vzdělávání a hodnoty
- jak lze měnit návyky....

Výchovné cíle

- dlouhodobé, střednědobé i krátkodobé
- Dlouhodobé: např. formování zájmů, postojů, hodnot, morálních aspektů osobnosti... rozvoj osobnosti žáka
- Střednědobé a krátkodobé: např. změnit určité návyky –hygiena..., změna postoje (např ke škole, k druhému), slušné chování.... apod.

Výchovné vlivy - rodina

Rodičovská výchova:

- životní zkušenost rodičů,
- vzdělání rodičů,
- osobnostní vlastnosti,
- zdraví,
- sociální status,
- životní cíle,
- osobní problémy a životní události,
- sociokulturní podmínky...

S věkem stoupá vliv kamarádů dětí, zájmů, módy –

Obvyklé problémy: čas příchodu domů, řízení styku s kamarády, kapesné, oblékání a účes...

Výchovné vlivy - škola

- Klima školy (velikost školy, vedení, pravidla...),
- Charakter třídy a školy (výběrová, alternativní...)
- Sestavení kolektivu a klima třídy
- Osobnost a odborné kompetence třídního učitele
- Počet a osobnosti dalších učitelů
- Kurikulum (skladba a obsah vyučovaných předmětů)
- Výchovné poradenství ve škole
- Jiné okolnosti a situace

Výchovné metody

záměrné a systematické způsoby, postupy a prostředky, které směřují k výchovnému cíli

- Příklad a osobní příklad, každodenní chování
- Odměna
- Trest
- Příkaz, kladení požadavků
- Domluva, komunikace, diskuse
- Smlouvy...
- Hry
- Vztah!!!
- Atd.

Kladení požadavků - základ

- založeno na normách a pravidlech,
- přiměřenost požadavků, smysluplnost, jejich akceptace,
- důslednost při kontrole plnění,
- autorita dospělého, vzor,
- hodnocení splnění.

Odměny a tresty

Odměna:

- Pozitivní společenské hodnocení
- Uspokojení nějaké potřeby
- Umožnění nějaké výhody
- Materiální odměna

Problém zevšednění odměn

Tresty

- Negativní společenské hodnocení
- Omezení potřeb, odejmutí výhody
- Náhrada škody

Funkce trestu:

Ukázat na problém, navodit i smýt pocit viny, ukázat řešení, náprava, ale i odstrašení.

Rizika trestu:

Narušuje vztah, stimuluje vytváření strategií, jak se trestu vyhnout, nemusí nic napovědět o správném chování, vyvolávají úzkost a odpor, mohou mít jen krátkodobý účinek, mnohdy neřeší příčiny.

Diskutabilní či rizikové tresty:

Zákaz zájmové činnosti, ukládání práce, trest učením, psychické a fyzické tresty – týrání.

Fyzické a psychické tresty

Mezinárodní úmluva o právech dětí

Fyzické tresty:

- Cílem je způsobit fyzickou bolest.

Rizika:

- Stimulace agresivity a strachu
- Silnější má právo na své straně
- Často v afektu (cílem = bolest)
- Nejasný vztah k nápravě chování

Psychické tresty:

- Odepření projevů náklonnosti, odměřené chování (tichá domácnost), urážení a ponižování.

Rizika:

Vydírání, narušení vztahu, silná emoční zátěž, nejasný konec, nejasný vztah k nápravě chování

(týrání dětí)

„Efektivní“ trestání:

- snažit se trestům předejít, předvídat chování
- dát příležitost vysvětlit prohřešek (spravedlnost)
- vyjednání trestu – pochopení trestu žákem, nejde o zlovůli učitele, jednání ku prospěchu žáka
- přiměřenost věku a prohřešku,
- neodkladnost, ale netrestání v afektu – střídme uvažování,
- jednorázovost (ukončení), otevřená budoucnost
- vysvětlit správné chování/řešení
- odsuzujeme čin, ne žáka
- záleží na formě komunikace (pro nenarušení vztahu)
- ale musí být nepříjemný
- trest musí být konkrétní (jak vede k nápravě chyby)
- ve škole: domlouvat se na trestech s rodiči
- Tresty jsou v souladu s „politikou“ školy

Další tresty

- Metoda přirozených následků/logických důsledků (Rousseau)
- Smlouvy o dalším postupu, vyjednávání
- Vyjednávání, přechod k povzbuzování a pomoci

Výchovné styly

K. Lewin

Autokratický styl Integrační Liberální

Schaefer, E.S.

Výchovné styly

(Čáp, 1994)

Řízení → Emoční vztah ↓	silné	střední	slabé	rozporné
Záporný	Výchova autokratická, tradiční, patriarchální		Liberální s nezájmem o dítě	Rozporné řízení, záporný vztah
Záporně kladný	Výchova emočně rozporná, jeden z vychovatelů zavrhuje, druhý extrémně kladný, koalice s dítětem...			
Kladný	Výchova přísná a laskavá	Optimální forma se vzájemným porozuměním a přiměřeným řízením	Laskavá výchova bez požadavků a hranic	Rozporné řízení relativně vyvážené kladným emočním vztahem
Extrémně kladný			Kamarádský vztah, dobrovolné dodržování norem	

Modifikace chování ve třídě (Fontana)

vycházejí z toho, že:

- učitel je **modelem**, musí si všímat vlastního chování
- chování je možné **popsat**, je třeba přesně popsat to, co se má změnit
- chování je **naučené**
- chování je možné **změnit** (změna posilujících reakcí, které chování vyvolávalo – behaviorální přístup)
- zákon účinku – chování má nějaký **účel**, něčeho chtějí dosáhnout
- důležitost **porozumění a kontextu** (nesprávná interpretace prostředí dítětem – kognitivní přístup)

Zvládání třídy (management třídy)

- Techniky organizace výuky a motivace žáků. Učitel = manager školní třídy (atmosféra **společného dosahování cíle**, týmy...).

Podpora „podnikatelské“ atmosféry:

- využití začátku roku (domluvy, normy, podmínky, představy žáků...)
- pečlivá konkrétní příprava a organizace výuky
- zkrácení přechodových časů na minimum (nestačí začít zlobit)
- výběr stylu komunikace (práce s chybou, vyjadřovat obavy...)
- jasné stanovení požadavků
- být vzorem „podnikatelského“ postoje